

جاده‌ی آزمون‌ها در قصه‌های عرفانی ایرانی بر اساس نظریه جوزف کمپبل

فاطمه نیک پناه

کارشناسی ارشد زبان و ادبیات فارسی، دانشگاه سیستان و بلوچستان

چکیده

جوزف کمپبل با عنوان الگوی اسطوره‌ی یگانه در کتاب قهرمان هزار چهره به الگوی سفر قهرمان پرداخته است. می‌توان گفت جوزف کمپبل با معرفی الگوی سفر قهرمان، عرصه‌ی جدیدی را در تحلیل کهن الگویی قصه‌ها گشود. این الگو بر اساس دیدگاه‌های کارل گوستاو یونگ در زمینه‌ی کهن الگوها و ناخودآگاه جمعی شکل می‌گیرد. طبق دیدگاه کمپبل تمام قصه‌ها از الگوی واحدی تبعیت می‌کنند و در آن‌ها قهرمان سفر به دنیای ناشناخته درون را با ندای دعوت آغاز می‌کند و پا به جاده‌ی پرمخاطره آزمون‌ها می‌گذارد البته شرط رسیدن به جاده‌ی آزمون‌ها گذشتن از نخستین آستانه است و در نهایت پس از تلاش و مجاهدت فراوان و کسب توفیق در آزمون‌ها با نیروی مقدس کیهانی ملاقات می‌کند و از او موهبت و هدیه‌ای دریافت می‌کند و به میان مردم خودش بازمی‌گردد. بهترین نمونه‌های روایت عرفانی از سلوک قهرمان در قصه‌های فارسی را می‌توان در قصه‌های رمزی ابن سینا (حی بن یقظان، رساله الطیر، سلامان و ابدال)، سهروردی (عقل سرخ، رستم و اسفندیار، فی‌حاله‌الطفولیه، آواز پرجبرئیل) و عطار (منطق الطیر، شیخ‌صنعان) سراغ گرفت. بر همین اساس در این مطالعه به بررسی مرحله‌ی دوم سفر از الگوی کمپبل یعنی جاده‌ی آزمون‌ها در قصه‌های عرفانی مورد بحث پرداخته‌ایم تا میزان مطابقت و روایی این الگو با این قصه‌ها را مشخص کنیم. با بررسی‌هایی که صورت گرفت در مجموع می‌توان گفت که این داستان‌ها بر اساس الگوی کمپبل قابل تحلیل است اگرچه در برخی جزئیات ناهماهنگی‌هایی دیده می‌شود. در هر داستان نیز سفر قهرمان، واکنش قهرمان، شکست یا پیروزی قهرمان و... با دیگر قصه‌ها متفاوت است و جاده‌ی آزمون‌ها در این قصه‌ها هم سفرهای بیرونی و هم سیر درونی قهرمان را در برمی‌گیرد و بسته به موضوع قصه آزمون‌ها نیز بیرونی، درونی و یا ترکیبی از هر دو را شامل می‌شود.

واژه‌های کلیدی: کهن الگو، کمپبل، سفر قهرمان، اسطوره، جاده‌ی آزمون‌ها

مطالعات ادبیات، عرفان و فلسفه

دوره ۵، شماره ۱، بهار ۱۳۹۸، صفحات ۹۴-۱۰۵